

บทที่ 3

เนื้อหาวรรณกรรมของหลวงธรรมาภิมณฑ์

เนื่องจากวรรณกรรมของหลวงธรรมาภิมณฑ์ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษานี้ เป็นวรรณกรรมที่
แต่งขึ้นเพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ กัน ดังได้กล่าวแล้วในบทที่ 2 แต่เนื่องจากวรรณกรรมบางกลุ่ม
มีกลวิธีในการแต่งที่แตกต่างกัน ในที่นี้เพื่อความสะดวกในการศึกษาด้านเนื้อหาของวรรณกรรม
ผู้วิจัยจึงจะแบ่งวรรณกรรมทั้งหมดออกเป็น 2 กลุ่ม¹ ดังนี้

1. วรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมเท่าที่ค้นพบ ต้นฉบับมี 6 เรื่อง เป็นเรื่อง
ที่ท่านคิดผูกโครงเรื่องขึ้นเอง เพียงเรื่องเดียวคือ ธาตามณีศรีสุพิณคำกลอน วรรณกรรมนิทาน
อีก 5 เรื่องนั้น เป็นเรื่องที่ท่านได้เค้าโครงเรื่องจากวรรณกรรมของ เซกส เบียร์ 2 เรื่อง
คือ วินิควานิษคำฉันท์ และ เปริลลิสคำฉันท์ ส่วนอีก 3 เรื่อง คือ ปทุมวดีคำฉันท์
ชาลีภิเศกคำฉันท์ และ ฎาหกคำฉันท์ ผู้แต่งอ้างว่าได้นำมาจากเรื่องในชาดก ฉะนั้นใน
การวิเคราะห์บางหัวข้อ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องอ้างถึง เรื่อง เดิม² ซึ่งเป็นเค้าโครงของนิทานที่
หลวงธรรมาภิมณฑ์นำมาแต่งด้วย

---

¹ผู้วิจัยแบ่งวรรณกรรมเป็น 2 กลุ่ม ตามแนวของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ
ซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือแนวทางการศึกษาวิชาวรรณคดี หน้า 80 โดยแบ่งออกเป็น

1. วรรณกรรมประเภทมีเนื้อเรื่อง และมีตัวละคร 2. วรรณกรรมประเภทมีเนื้อเรื่อง
แต่ไม่มีตัวละคร แต่เนื่องจากวรรณกรรมกลุ่มที่ 1 ของหลวงธรรมาภิมณฑ์มีเพียงประเภทเดียว
คือวรรณกรรมนิทาน ผู้วิจัยจึงเจาะจงใช้ว่าวรรณกรรมนิทาน

²ดูรายละเอียดของนิทานชาดก เรื่องกฏาหกชาดก ได้จากภาคผนวก ข หน้า 154.

2. วรรณกรรมประเภทไม่มีตัวละคร¹ หลวงธรรมาภิรมย์ ได้แต่งวรรณกรรมกลุ่มนี้ไว้ 8 เรื่อง โดยมีลักษณะเนื้อหา และวัตถุประสงค์ต่างกันออกไป ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้ว

ถึงแม้ว่าวรรณกรรมทั้ง 2 กลุ่มนี้จะมีลักษณะเนื้อหาที่แตกต่างกัน แต่ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การวิเคราะห์เนื้อหาของวรรณกรรมทั้ง 2 กลุ่มนี้ สามารถที่จะใช้หลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์บางประการร่วมกันได้ กล่าวคือการวิเคราะห์โครงเรื่อง สาระสำคัญของเนื้อหา และคุณค่าของเนื้อเรื่อง ส่วนการวิเคราะห์ตัวละครจะใช้กับวรรณกรรมนิทานเท่านั้น

การที่ผู้วิจัย เลือกใช้แนวในการวิเคราะห์ดังกล่าว เนื่องจากผู้วิจัยต้องการศึกษาวิเคราะห์ส่วนประกอบของ เนื้อหารวมทั้งพิจารณาคุณค่าของวรรณกรรมด้วย ผู้วิจัยจะแบ่งหัวข้อในการวิเคราะห์ออกเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

- 3.1 โครงเรื่อง
- 3.2 สาระสำคัญของเนื้อหา
- 3.3 ตัวละคร
- 3.4 คุณค่าของเนื้อเรื่อง

3.1 โครงเรื่อง

โครงเรื่องคือการผูกเรื่อง โดยผู้แต่ง เป็นผู้กำหนดลำดับของความคิดหรือ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นจนจบ ผู้วิจัยจะแบ่งการศึกษาเรื่องโครงเรื่อง ออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

- 3.1.1 โครงเรื่องของวรรณกรรมนิทาน
- 3.1.2 โครงเรื่องของวรรณกรรมประเภทไม่มีตัวละคร

---

¹ วรรณกรรมประเภทไม่มีตัวละคร หมายถึงวรรณกรรมประเภทมีเนื้อเรื่อง แต่ไม่มีตัวละคร เป็นผู้ดำเนินบทบาทต่าง ๆ ตามที่ผู้แต่งกำหนด ผู้วิจัยจัดวรรณกรรมนิราศไว้ในกลุ่มนี้ด้วย เนื่องจากนิราศประกอบด้วยผู้แต่งซึ่งเป็นบุคคลจริงกับนางในนิราศซึ่งเป็นบุคคลสมมุติ และไม่ได้เป็นผู้ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น

3.1.1 โครง เรื่องของวรรณกรรมนิทาน

ภูทาบ มัลลิกะมาส กล่าวถึงโครงเรื่องของวรรณกรรมนิทานไว้ดังนี้

...โครงเรื่องมีลักษณะใกล้เคียงกับเนื้อเรื่อง แต่สั้นและสังเขปกว่าเนื้อเรื่อง...ในบางกรณีโครงเรื่องอาจมีแค่เฉพาะ เหตุการณ์สำคัญ ๆ ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมีปัญหา หรือข้อขัดแย้งเสมอไป แต่โดยทั่วไปแล้ว โครงเรื่องที่ดีและที่ผู้อ่านนิยมกันนั้น คือโครงเรื่องที่มีปัญหาความขัดแย้ง (Conflict) ที่สำคัญเกิดขึ้นกับตัวเอกของเรื่อง เป็นปัญหาหรือความขัดแย้งที่มีความรุนแรง มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง หรือมีผลกระทบอย่างแรงต่อวิถีชีวิตของตัวเอกของเรื่อง"¹

แต่เนื่องจากวรรณกรรมของหลวงธรรมาภิรมย์นั้น มีเรื่องที่ท่านได้ผูกเรื่องขึ้นเองเพียงเรื่องเดียวคือเรื่องธาดาศรีสุพิศคำกลอน และนำเค้าโครงเรื่องมาจากที่ต่าง ๆ อีก 5 เรื่อง จึงเท่ากับว่าท่านได้เลือกเรื่องที่มีผู้อื่นได้วางโครงเรื่องไว้แล้วมาแต่งเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยจึงไม่อาจมุ่งศึกษาว่าโครงเรื่องดังกล่าว เป็นการวางโครงเรื่องที่ดีหรือไม่ อย่างไร แต่ผู้วิจัยจะศึกษาในแง่ที่ว่าท่านได้เลือกเรื่องที่มีโครงเรื่องอย่างไรมาแต่งบ้าง และโครงเรื่องเหล่านั้น เป็นเรื่องที่น่าสนใจมากน้อยเพียงใด

เมื่อพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าหลวงธรรมาภิรมย์ ได้เลือกโครงเรื่องลักษณะต่าง ๆ ที่พอจะแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ภูทาบ มัลลิกะมาส, วรรณคดีวิจารณ์ (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 101.

3.1.1.1 โครงเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ

พระวรวรเวทย์พิสิฐ ได้กล่าวถึงโครงเรื่องของนิทาน จักร ๆ วงศ์ ๆ ไว้ดังนี้

โครงเรื่องเหมือนกันหมด คือ พระเอกเป็นโอรสกษัตริย์ ออกจากบ้านเมือง ไปเรียนศิลปศาสตร์กับฤาษีในป่า ครั้นเรียนจบแล้วลาอาจารย์กลับเมืองไป พบเมืองยักษ์ที่มีลูกสาวสวย แล้วลักพาลูกสาวยักษ์ไป ยักษ์พ่อตายกัณฑ์ตามจับ พระเอกก็ฆ่าพ่อตาย อยู่นครอง เมืองยักษ์ได้พอสสมควรแก่เวลา แล้วพาชายา กลับเมืองตน ไปนอนอยู่กลางป่ามียักษ์หรือคนธรรพ์มาลักเอาชายาที่กำลังหลับ หนีไป พระเอกตื่นขึ้นมาเที่ยวตามหา แล้วไปพบอะไรต่ออะไร กว่าที่จะพบชายาก็ไปได้ลูกสาวเจ้าเมืองอื่น ๆ อีกหลายคน¹

จากคำกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า เรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ นั้นนอกจากจะเป็น เรื่องราวที่ประกอบด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ยังน่าจะรวมถึง เรื่องราวของ ตัวละคร เอกซึ่งมักเป็นกษัตริย์ โอรสกษัตริย์ หรือบุคคลระดับสูงในสังคม ซึ่งมีโอกาสได้ผจญภัย ทำให้เหตุการณ์ในเรื่องดำเนินไปอย่างโลดโผนพิสดาร เกินกว่าความเป็นจริง และบางครั้ง ก็มีตัวละครพวกอมนุษย์มา เกี่ยวข้องด้วย ผู้วิจัยจึงจัดวรรณกรรมนิทาน เรื่องธาดามณิศรสุพิศคำกลอน ซึ่งเป็น เรื่องราวของตัวละคร เอกที่ต้อง เดินทางจากบ้าน เมืองด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง ได้ประสบ กับเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งทุกข์และสุข ทั้งยังมีเหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้ตัวละครเอกแสดงความสามารถ จนเป็นที่ยอมรับแล้วได้สิ่งตอบแทนคือธิดากษัตริย์เป็นคู่ครอง ไว้ในกลุ่มนี้ เนื่องจากพิจารณาเห็นว่า นิทาน เรื่องธาดามณิศรสุพิศคำกลอนนี้ เริ่มต้นในลักษณะใกล้เคียงกับโครง เรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ แต่เนื่องจากผู้แต่งแต่งยังไม่จบจึงประกอบด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ น้อยเหตุการณ์ไม่สมบูรณ์ ตามแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ ดังที่พระวรวรเวทย์พิสิฐกล่าวไว้ข้างต้น

เรื่องธาดามณิศรสุพิศคำกลอนกล่าวถึงตัวละคร เอกซึ่งเป็นโอรสกษัตริย์ได้เรียนวิชา ที่ใช้เวทมนตร์คาถา มีพาหนะวิเศษคือม้ากายสิทธิ์ และมีบทบาทของ เทวดาและแรม เสนาะ ซึ่งมีลักษณะแปลกไปจากมนุษย์ธรรมดา กล่าวคือ เป็นผู้มีกำลังมหาศาล และต้องการปริมาณ

¹พระวรวรเวทย์พิสิฐ, วรรณคดีไทย, หน้า 79.

อาหารมากกว่ามนุษย์ทั่วไป เช่น เขาสามารถกินวัวได้ครึ่งละตัว เป็นต้น มาช่วยเสริมบทบาทของตัวเอกให้เด่นชัดขึ้น ตัวละครทั้งสองต้องจากบ้านเมืองด้วยเหตุบังเอิญ และมีโอกาสแสดงความสามารถในเชิงวิชาให้เป็นที่ยอมรับของเจ้าเมืองยะวาจนเต็มใจยกธิดาให้เป็นคู่ครองแก่ธิดาตามีซึ่งเป็นพี่ เรื่องจบลงเพียงนี้ จุดเด่นในโครงเรื่องนี้ คือการที่ผู้แต่งสร้างความขัดแย้งด้านพฤติกรรมให้ตัวละครเอกทั้ง 2 ตัว ซึ่งยังอยู่ในวัยเด็ก เกิดความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งเป็นจุดที่นำไปสู่การค้นพบพาหนะวิเศษ และได้เดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ จนในที่สุดได้แสดงความสามารถให้ปรากฏ จึงนับเป็นการสอดแทรกเรื่องเหนือวิสัยให้เข้ามาในเนื้อเรื่องได้อย่างกลมกลืน

จะเห็นได้ว่าแม้นิทานเรื่องดังกล่าว จะไม่ได้ดำเนินไปตามแบบของเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ อย่างสมบูรณ์ แต่ผู้วิจัยก็พอมองเห็นได้ว่า ผู้แต่งพยายามจะแต่งเรื่องธิดาตามีศรีสุทิมคำกลอนตามแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ นี้

นอกจากเรื่องธิดาตามีศรีสุทิมคำกลอนแล้ว ยังมีโครงเรื่องของนิทานอีกกลุ่มหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าใกล้เคียงกับเรื่องประเภท จักร ๆ วงศ์ ๆ เนื่องจากตัวละครเป็นกษัตริย์ หรือบุคคลชั้นสูง เหมือนกันกับเรื่องประเภทนี้ มีการเดินทางจากบ้านเมืองหรือที่อยู่เช่นกัน แต่ไม่มีการผจญภัย หรือการเปิดโอกาสให้ตัวเอกแสดงความสามารถดังในนิทานกลุ่มแรก นิทานที่มีโครงเรื่องดังกล่าวนี้ คือเรื่องชาลิกิเศกคำฉันท์ และปฐมวดีคำฉันท์ ซึ่งเน้นการเล่าถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับตัวละครมากกว่า

เรื่องชาลิกิเศกคำฉันท์นั้น ตัวละครออกเดินทางจากเมืองหนึ่งเพื่อไปครองอีกเมืองหนึ่ง เนื่องจากมีราชรถมาเกย จึงเป็นการจากบ้านเมืองไป และได้ครองเมืองใหม่โดยไม่มี การต่อสู้ แต่ผู้แต่งเน้นเรื่องบุญญาธิการของตัวละครเอกมากกว่า เรื่องความสามารถด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงบทบาทของเทวดาเพื่อเสริมบทบาทของตัวเอกให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ในด้านคู่ครองผู้แต่งก็ผูกเรื่องราวให้ตัวละครเอกได้แต่งงานกับน้องสาวที่เดินทางติดตามไปด้วย จึงนับเป็นโครงเรื่องที่ไม่มีความขัดแย้ง

เรื่องปฐมวดีคำฉันท์ ตัวละคร เอก เป็นหญิงซึ่ง เดิม เป็นนางฟ้าจุติลงมา เกิด เป็นกุมารี อยู่ในดอกบัวดอกใหญ่กลางสระใน โลกมนุษย์ พระฤาษีได้นำนางมาเลี้ยงและรักดูบุตร เมื่อ พระราชาแห่ง เมืองพาราณสีรู้ว่าความงามของนาง เกิดความพอใจจึง เดินทางมาขอนาง ไปเป็นมเหสี ตัวละคร เอกจึงต้อง เดินทางจากที่อยู่ในป่าไปใช้ชีวิตในเมือง เรื่องนี้จัดเป็น นิทานที่ไม่มีความขัดแย้งอีกเรื่องหนึ่ง

จะ เห็นได้ว่านิทาน เรื่องชาลภี เสนุนั้น แม้ว่าจะกล่าวถึงตัวละคร เอก ซึ่งเป็นกษัตริย์ ที่กอบกู้ด้วยบุญญาธิการที่เห็นเด่นชัด เนื้อเรื่องประกอบด้วยความบังเอิญและมีบทบาทของ เทวดา แต่ตัวละคร เอกไม่มีโอกาสได้ผจญภัยและแสดงความสามารถเชิงวิชาให้ปรากฏ และคู่ครองนั้น ก็คือน้องสาวซึ่ง เดินทางไปด้วยกันนั่นเอง ผู้วิจัยจึงจัดว่านิทาน เรื่องนี้มีโครง เรื่องที่ใกล้เคียง กับเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ

เรื่องปฐมวดีคำฉันท์ซึ่งตัวละคร เอกฝ่ายหญิง เป็นบุคคลชั้นสูงคือนางฟ้าที่จุติมา เกิดยัง โลกมนุษย์ด้วยวิธีการที่โลดโผนไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติของมนุษย์ และนางยังมีลักษณะ ที่ต่างจากมนุษย์ทั่วไป สิ่งประกอบ เหล่านี้แม้จะเป็นสิ่งโลดโผนพิสดารประกอบด้วย อำนาจ ที่เหนือมนุษย์มาเกี่ยวข้อง แต่นางก็เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิง จึงไม่มีโอกาสได้ผจญภัย และ แสดงความสามารถในเชิงวิชาอันเป็นผลให้ได้คู่ครอง ผู้วิจัยจึงจัดว่านิทาน เรื่องนี้ มี โครงเรื่องที่ใกล้เคียงกับประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ

ส่วน เรื่อง เปริลลิตคำฉันท์ เป็น เรื่องที่ผู้แต่งนำเค้าโครง เรื่องมาจากชาติตะวันตก ตัวละครใน เรื่องก็มีชื่อ เป็นชาติตะวันตก แต่เนื่องจากวรรณกรรมนิทาน เรื่องนี้มีลักษณะบางประการ คล้ายกับเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทย เช่น มีตัวละคร เอก เป็นกษัตริย์ซึ่งต้อง เดินทางจาก บ้านเมืองด้วยความจำเป็น เพื่อปกป้องชีวิตของพลเมือง แม้เรื่องนี้จะไม่ปรากฏ เหตุการณ์ที่ โลดโผนพิสดารต่าง ๆ แต่ก็ประกอบด้วย เหตุบังเอิญที่ทำให้ตัวละคร เอกรอดชีวิตจากการที่ เรืออัปปาง เพียงคนเดียว และยังมี เหตุบังเอิญ เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพบอาวุธและ เสื้อเกราะ ของตนเองจึงทำให้ตัวละคร เอกมีโอกาสดำเนินชีวิตในการประลองยุทธ และได้ครองธิดา

เจ้าเมือง ภายหลังจึงพานาง เดินทางกลับบ้าน เมืองของตน แต่ผู้แต่ง เล่าถึง เพียงตอนที่กำลัง เดินทางมากลางทะเล เท่านั้น จากลักษณะบางประการนี้เองทำให้ผู้วิจัยคิดว่าพอจะอนุโลมจัดให้ เรื่องนี้อยู่ในกลุ่มที่ใกล้เคียงกับเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ นี้ด้วย จุดเด่นในโครง เรื่องอยู่ที่การสร้าง ความขัดแย้งด้านพฤติกรรมระหว่างตัวละครเอกกับบุคคลอื่น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอำนาจ เหนือกว่า นับว่าเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง และมีอิทธิพลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของตัวเอกของ เรื่อง ทำให้การดำเนิน เรื่องดูสม เหตุสมผลยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาโครง เรื่องของวรรณกรรมนิทานในกลุ่มที่เป็นไปในทำนองจักร ๆ วงศ์ ๆ นี้แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นลักษณะการวาง โครง เรื่องที่พบเห็นได้ทั่วไปในวรรณกรรมนิทานของไทย จึง เป็นลักษณะที่น่าสนใจ เป็นพิเศษนัก

3.1.1.2 โครง เรื่องที่เป็น เรื่องของสามัญชน

โครง เรื่องประเภทนี้เป็นการ เล่าถึง เหตุการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวละครที่เป็นสามัญชน ปัญหาดังกล่าว เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้กับคนทั่วไป และการแก้ปัญหา นั้นอาจมีชั้นเชิง หรือวิธีการที่ซับซ้อนปรากฏอยู่บ้าง แต่ก็ เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะไม่ใช่สิ่งที่เกิดจากอำนาจ ลึกลับ เหนือธรรมชาติดัง เช่นนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ นิทานที่มีโครง เรื่องอยู่ในกลุ่มนี้คือ เรื่อง วิเศษวานิชคำฉันท์ และ กุฎาหกคำฉันท์

แม้ผู้แต่งจะไม่ได้ผูก โครง เรื่องของวรรณกรรมนิทานกลุ่มนี้ขึ้นมาเอง แต่ผู้วิจัยก็มองเห็นว่าผู้แต่งได้ใช้ความพยายามในการที่จะแสดง เรื่องราวให้ผู้อ่านผู้ฟังในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งคุ้นเคยกับนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ได้มาเข้าใจชีวิตมนุษย์บางกลุ่มที่อาจมีสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งแตกต่างออกไปจากสิ่งที่เคยพบเห็น เช่น เรื่อง วิเศษวานิชคำฉันท์ ผู้แต่งได้นำเค้าโครง เรื่องพ่อค้าชาวเมือง เวนิสซึ่งเป็น เรื่องราวการฉวย โอกาสแก่แค่น เนื่องจากความพยายามของคนที่มีอาชีพเดียวกันแต่ต่างความคิดกัน เรื่องนี้จึงประกอบด้วย ความขัดแย้งระหว่างบุคคลซึ่งนับ เป็นความขัดแย้งที่รุนแรงถึงขั้นมุ่งหมายเอาชีวิต ด้วยสัญญาประหลาด เมื่อเหตุการณ์ถึงจุดวิกฤติ ภรรยาของเพื่อนรักได้ปลอมตัว เป็นทนายความ มาแก้คดี เป็นการคลี่คลาย เรื่อง เรื่องร้ายจึงกลายเป็นดี และทุกคนมีความสุขในตอนจบ

เมื่อพิจารณาโครง เรื่องของนิทานเรื่องนี้ ผู้วิจัยพบว่า เป็น โครง เรื่องที่ดี เนื่อง จากประกอบด้วย ความขัดแย้งที่เห็นได้เด่นชัด และ เราใจให้ติดตาม เรื่องราวที่รุนแรงขึ้น เรื่อย ๆ การดำเนิน เหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นไปอย่างสม เหตุสมผล การคลี่คลาย เรื่องก็ เป็น การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา โดยไม่มีความบังเอิญต่าง ๆ มาเกี่ยวข้อง เรื่องจึงจบลงอย่าง สม เหตุผลและน่าประทับใจ

อาจกล่าวว่านิทาน เรื่องนี้ นอกจากจะให้ความ เพลิดเพลินแล้ว ยัง เป็นทางที่ทำให้ มองเห็นชีวิตในวงกว้างออกไป เพราะนิทานไทยไม่ค่อยมี เรื่องราว เกี่ยวกับความพยายาม ของ เจ้าหน้ที่รุนแรงถึง เรียก เนื้อเรื่องทั่วใจนำหนักแปดคำลึงแทน เงินที่ยืมไปจำนวนสามพันคำลึง ส่วน เรื่องกฏาหค้ำฉันท มีที่มาจากนิบาศชาดก ซึ่งกล่าวว่่า เป็น เหตุการณ์ ครั้งก่อนพุทธกาล เมื่อผู้วิจัยศึกษา เปรียบ เทียบกฏาหค้ำฉันทกับนิทานชาดก เรื่องนี้แล้ว เห็นว่า หลวงธรรมมาภิรมย์ได้ เพิ่มรายละเอียดบางประการจากเนื้อ เรื่อง เดิม เพื่อทำให้นิทาน เรื่องนี้ สม เหตุผล และ เราใจผู้อ่านผู้ฟังยิ่งขึ้น ในกฏาหค้ำฉันทกว่า กฏาหค้ำฉันทหมาย เศรษฐีและ เดินทางไปยังบ้านพ่อค้าต่าง เมืองโดยไม่มีสาเหตุ แต่เมื่อมา เป็นนิทานค้ำฉันท ผู้แต่งสร้าง ความขัดแย้งในใจของตัวละครเอกอย่างรุนแรง จัด เป็นความขัดแย้งที่เห็นได้เด่นชัด เราใจ เป็นจุดที่ทำให้การดำเนิน เหตุการณ์สม เหตุสมผล ทำให้ผู้อ่านมองเห็นความไม่มั่นใจในสถานภาพของ ตัวละครเอกอย่างชัด เจนมาก จนผู้อ่านอาจให้อภัยกับการแก้ปัญหา โดยการหลอกลวงผู้อื่น เรื่องชาติ กำเนิดและฐานะของตัวละครเอกในตอนคลี่คลาย เรื่อง ผู้แต่งก็ เพิ่มเติมรายละเอียด เรื่อง มนตร์ให้ผู้อ่าน เข้าใจว่่า เพราะเหตุใดกฏาหค้ำฉันทจึงยอมเปลี่ยนบุคลิกภาพไปจาก เดิม นับ เป็น โครง เรื่องของนิทานที่สมบูรณ์แบบ โดยมีการผูกปมปัญหาขึ้นอย่างสม เหตุผล และปัญหานั้น ก็คลี่คลายไปโดย เรียบร้อยไม่มีความคั่งค้าง นิทาน เรื่องนี้จึงก่อให้เกิดความ เพลิดเพลินไป พร้อม ๆ กับ เกิดความ เข้าใจในชีวิตเพิ่มขึ้น

โครง เรื่องของวรรณกรรมนิทานกลุ่มที่ 2 นี้ เป็นสิ่งที่ผู้วิจัย เห็นว่ามีลักษณะน่าสนใจ มาก เพราะแปลกไปกว่านิทานค้ำฉันท เรื่องอื่น ๆ ซึ่งมักมีโครง เรื่อง เป็นประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ดังในกลุ่มแรก และ เมื่ออ่านแล้วก่อให้เกิดความ เพลิดเพลินและประทับใจได้มากกว่า ผู้วิจัย จึงตั้งข้อสังเกตว่่า นิทานค้ำฉันทนั้นอาจนำโครง เรื่องที่เป็น เรื่องราวของสามัญชนมาแต่งให้

นำอ่านได้ เช่นเดียวกับประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ดังที่หลวงธรรมาภิรมย์ได้ลองใช้ และผู้วิจัยเห็นว่า ท่านสามารถทำให้นิทานกลุ่มนี้มีค่าควรหามาอ่านได้เรื่อย ๆ โดยไม่เกิดความเบื่อหน่าย ด้วยเหตุผลดังได้กล่าวมาแล้ว

3.1.2 โครงเรื่องของวรรณกรรมประเภทไม่มีตัวละคร

วรรณกรรมกลุ่มนี้ประกอบด้วยโครงเรื่องที่มีทั้งการเรียงลำดับ เหตุการณ์และความคิดต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเอกภาพของโครงเรื่องดังกล่าวโดยจะพิจารณาว่าเหตุการณ์หรือความคิดต่าง ๆ เหล่านั้นประกอบด้วยรายละเอียดที่จำเป็นอย่างพอเหมาะหรือไม่ และเหตุการณ์หรือความคิดนั้นเชื่อมโยงกันอย่างไรมีเอกภาพเพียงใด

จากการศึกษาวรรณกรรมในกลุ่มนี้ทั้ง 8 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่า มีวรรณกรรมที่ประกอบด้วยโครงเรื่องที่มีเอกภาพซึ่งจัดว่าเป็นโครงเรื่องที่ตี 5 เรื่อง คือ โคลงนิราสวัดรวก คำฉันท์ดุขฎิสัง เวยกล่อมพระเสวตรวชิรพาหะ คำฉันท์ดุขฎิสัง เวยพระเสวตรฉัตร ฉันทอำนวยไชยมงคลแด่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี และประชุมลำนำน ส่วนวรรณกรรมอีก 3 เรื่อง คือ รัชมิ่งคลาภิเศกคำฉันท์ ฉันทสรรเสริญวัดจักรวรรดิราชาวาส และกลบทสุภาสัต นั้น ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีการวางโครงเรื่องที่ไม่สมบูรณ์นัก ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดเฉพาะเรื่องที่เด่น ๆ ดังนี้

3.1.2.1 โคลงนิราสวัดรวก

โคลงนิราสเรื่องนี้บรรยายสิ่งที่ผู้แต่งพบเห็นระหว่างการเดินทางในเวลาเพียงคืนเดียว สลับกับการพรรณนาความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดจากสิ่งที่ได้พบเห็นนั้นโดยเชื่อมโยงถึงนางในนิราส เหตุการณ์ต่าง ๆ มีไม่มากนัก เนื่องจากเป็นการเดินทางในเวลากลางคืน แต่ผู้แต่งได้เล่ารายละเอียดเท่าที่จำเป็นลงในโครงเรื่อง เช่น การกล่าวถึงธรรมชาติทั้งต้นไม้ กลิ่นหอมของดอกไม้ เสียงสัตว์ป่าร้อง เสียงไม้เสียดสีกัน หรือกล่าวถึงชื่อสถานที่ที่เดินทางผ่านไป และผู้แต่งก็สามารถพรรณนาความรู้สึกที่เกิดจากสิ่งที่ได้พบเห็น เหล่านี้เกี่ยวข้องกับนางที่รักได้อย่างกลมกลืนจนผู้อ่านมองเห็นว่า เหตุการณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นนั้นเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่อง โครงเรื่องนี้จึงเด่นในด้านเอกภาพ

3.1.2.2 คำฉันท์ดุชฎิสังเวทกล่อมพระเสวตรวชิรพาหะ

โครงเรื่องนี้ประกอบด้วย เหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันคือ ผู้แต่งเล่าถึงการพบข้าง การคล้องช้าง และการเชิญช้างเผือกมาสู่กรุงเทพฯ การพระราชทานชื่อว่าพระเสวตรวชิรพาหะ การพรรณนาให้ลิ้มไพรและยินดีออกมาอยู่ในเมือง โดยการเน้นให้เห็นความลำบากและอันตรายเมื่ออยู่ในป่า พร้อมทั้งพรรณนาความงดงามและน่าอยู่ของเมือง โดยเฉพาะพระบรมมหาราชวัง ซึ่งผู้แต่งพรรณนาความงามของปราสาทต่าง ๆ ภายในพระบรมมหาราชวัง เพื่อให้พระเสวตรวชิรพาหะมองเห็นความรื่นรมย์ และคอนท่ายผู้แต่งสอนให้ปฏิบัติตนให้ดีสมกับ เป็นพาหนะของพระมหากษัตริย์

ผู้วิจัย เห็นว่า เรื่องนี้ประกอบด้วย เหตุการณ์ต่าง ๆ จำนวนพอเหมาะ ซึ่งเป็นการไต่รายละเอียดเท่าที่จำเป็น ตอนที่ผู้แต่งเห็นว่าควร เน้นมากกว่าตอนอื่น ๆ คือ ตอนพรรณนาความน่ากลัวของป่า เพื่อเป็นการโน้มน้าวจิตใจให้ยินดีออกมาอยู่ในเมือง และตอนสอนช้าง ซึ่งเป็นจุดเด่นของเรื่อง ผู้แต่ง เชื่อมโยงทั้งบทพรรณนาและบรรยาย เหล่านั้นให้ต่อเนื่องกันได้ อย่างกลมกลืนไม่สับสน

3.1.2.3 ประชุมลำนํ้า

เป็นวรรณกรรมคำร่าที่มีการจัด เรียงลำดับความรู้และความคิดของผู้แต่งได้ดีอีกเรื่องหนึ่ง ในตอนต้นผู้แต่งปูพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคำประพันธ์ แล้วเริ่มกล่าวถึงคำประพันธ์แต่ละชนิด หลังจากนั้น จึงกล่าวถึงคำประพันธ์ประเภทกลอนอย่างละเอียด โดย เน้นถึงกลอนลำนํ้า เป็นพิเศษพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบให้เข้าใจชัดเจน ผู้วิจัย เห็นว่าผู้แต่งสามารถโยงความคิดต่าง ๆ ดังกล่าวให้เข้ามาเกี่ยวข้องกันได้อย่างต่อเนื่องและมีการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลอย่างมีระบบ ทั้งการกำหนดรายละเอียดของเนื้อหา ก็เป็นไปอย่างเหมาะสม ผู้อ่าน เข้าใจได้ชัดเจนว่าผู้แต่งต้องการ เน้นความคิดความรู้เรื่องกลอนลำนํ้าเป็นพิเศษกว่าส่วนอื่น ๆ

นอกจาก เรื่องที่เป็นตัวอย่างของการวางโครง เรื่องที่มี เอกภาพดัง ได้กล่าวแล้ว ยังมีเรื่องที่ผู้วิจัย เห็นว่ามีการวางโครง เรื่องที่ไม่สมบูรณ์นัก กล่าวคือ รัชมังคลาภิเศกคำฉันท์

นั้นมีรายละเอียดของเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่มากนัก แต่ผู้แต่งให้รายละเอียดของบทพรรณนามากเกินไป จนทำให้น่าสนใจน้อยลง และทำให้เรื่องนี้มีความยาวถึง 6 เล่ม

เรื่องฉันทสรวร เสริญวัตรจักรวรรดิราชาวาส ผู้แต่งกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตรจักรวรรดิราชาวาส ซึ่งต้องการสวดน้อย แต่ไปเน้น เรื่องอื่นมาก จึงทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพได้ไม่ชัดเจน

ส่วนเรื่องกลบทสุภาสิตนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าผู้แต่งบรรยายสุภาสิตแต่ละเรื่องไปตามลำดับข้อถึง 70 ข้อ แต่ละข้อนั้นเป็นอิสระไม่มีความเกี่ยวข้องกัน ทั้งผู้แต่งได้เลือกคำสอนเรื่องต่าง ๆ มาแต่งตามความพอใจ จึงมิได้จัดหมวดหมู่ของคำสอนให้เป็นกลุ่มหรือเป็นระบบให้เห็นชัดเจน

3.2 สารสำคัญของเนื้อหา

สารสำคัญของเนื้อหา หมายถึงสิ่งสำคัญของเนื้อหาที่ผู้แต่งต้องการแสดงให้ผู้อ่านทราบ วรรณกรรมของหลวงธรรมมาภิรมย์ทั้งวรรณกรรมนิทานและวรรณกรรมประเภทไม่มีตัวละครซึ่งแต่งขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะกรณี มีสารสำคัญของเนื้อหาที่แสดงทัศนะต่าง ๆ ในการมองโลกและชีวิต ที่เห็นได้ชัดเจนดังต่อไปนี้

วรรณกรรมของหลวงธรรมมาภิรมย์หลายเรื่อง มีเนื้อหาซึ่งแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับชีวิตทั้งของไทยและของชาวต่างชาติ ด้านทัศนะที่เกี่ยวกับชีวิตของไทยนั้น ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นถึงฐานะของผู้หญิงที่ไม่เท่าเทียมชาย อันสะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็นที่มีต่อผู้หญิง ดังปรากฏอยู่ในวรรณกรรมนิทาน เรื่องปทุมวัตติคำฉันท์

ผู้แต่งแสดงทัศนะด้านค่านิยมของมนุษย์ซึ่งต้องการการยอมรับจากคนในสังคม และมนุษย์คนหนึ่งเห็นว่าการ เปลี่ยนสถานภาพทางสังคมของตนให้สูงขึ้นจะเป็นทางหนึ่งที่จะได้รับการยอมรับนั้น ดังปรากฏอยู่ในวรรณกรรมนิทาน เรื่องกฐาหคคำฉันท์

นอกจากนี้ผู้แต่งยังแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ผู้แต่งคิดว่าเป็นแนวทางที่เหมาะสม ซึ่งก็สืบเนื่องมาจากความเชื่อ ความนิยมตามแนวทางของบรรพบุรุษ โดยผู้แต่งแนะนำถึง

แนวทางในการวางคนให้เหมาะสมแก่ฐานะ การมีคุณธรรมและรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน รวมทั้งเสนอทัศนะที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม ดังที่ปรากฏอยู่ใน เรื่องกลบทสุภาสิต และปรากฏแทรกอยู่ในวรรณกรรมนิทานอีกหลาย เรื่องของท่านด้วย

ส่วนทัศนะที่เกี่ยวกับชีวิตของต่างชาตินั้น ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นความรักที่ระหว่งเพื่อนที่ทำให้บุคคลยอม เผชิญกับ เหตุการณ์ที่รุนแรง เพื่อพิสูจน์ค่าของความรักนั้น ทั้งยังแสดงให้เห็นความล้มเหลวของบุคคลที่มุ่งพยายามโดยปราศจากคุณธรรม ดังที่ปรากฏ ในวรรณกรรมนิทาน เรื่องวินศวานิชคำฉันท์ และแสดงให้เห็นถึงลักษณะของกษัตริย์สองประเภททั้งกษัตริย์ประเภทที่ปราศจากทศพิธราชธรรม และกษัตริย์ที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมและมนุษยธรรม ดังที่ปรากฏใน เรื่องเปรีคลิสคำฉันท์

นอกจากทัศนะเกี่ยวกับชีวิตแล้ววรรณกรรมหลาย เรื่องของหลวงธรรมาภิรมย์ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดี ความเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังที่ปรากฏชัดเจนอยู่ในวรรณกรรมสดุดีพระมหากษัตริย์คือเรื่องรัชมิ่งคลาภิเศกคำฉันท์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่มุ่งสดุดีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยตรง

ความคิดเห็นของผู้แต่ง เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์นี้ยังแทรกอยู่ใน วรรณกรรมนิทาน ซึ่งมีเนื้อหาที่มุ่งความ เพลิดเพลินเป็นหลัก แต่ก็ยังปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับบุญญาธิการและคุณธรรมของผู้เป็นพระมหากษัตริย์ด้วย ดังเช่นในวรรณกรรมนิทานเรื่อง ชาลสิภิเศกคำฉันท์ ซึ่ง เน้นถึงคุณธรรมด้านความ เมตตา มากกว่าสิ่งอื่น

นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้แสดงให้เห็นถึงโบราณราชประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์อันช่วยให้ผู้อ่านได้รับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ในสมัยที่แต่งด้วย ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง คำฉันท์อุษฎีสังเวยพระ เสวตธรรมาภิรมย์ที่ได้แต่งขึ้นสำหรับใช้ในพระราชพิธีฉัตรมงคลครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และวรรณกรรมเรื่อง คำฉันท์อุษฎีสังเวยพระ เสวตรวชิรพาหะ เพื่อใช้ในพิธีสมโภชพระ เสวตรวชิรพาหะซึ่งเป็นพาหนะคู่บารมีในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน

ถึงแม้ว่าวรรณกรรมของหลวงธรรมมาภิรมย์จะมีใช้วรรณกรรมศาสนาโดยตรง แต่ วรรณกรรมหลาย เรื่องของท่านทั้งที่เป็นวรรณกรรมนิทาน และวรรณกรรมประเภทไม่มีตัวละคร ก็มีบางส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันและความศรัทธาที่ผู้แต่งมีต่อพุทธศาสนา ในวรรณกรรม นิทานบาง เรื่องกล่าวพาดพิงถึงพระปัจเจกพุทธเจ้า ดังปรากฏในเรื่องปฐมวดีคำฉันท์ บาง เรื่องกล่าวว่าได้รับอิทธิพลมาจากชาดก เช่น เรื่องกฐาหกคำฉันท์ ปฐมวดีคำฉันท์ และ ชาลสิภี เสกคำฉันท์

นอกจากนี้ผู้แต่งยังแสดงถึงความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา เช่นความเชื่อ เรื่องกฎแห่งกรรม ดังที่ปรากฏในโคลงนิราสวัดรวก และยังแสดงความรู้สึกชื่นชมที่ผู้แต่งมีต่อ วัตรจักรวรรดิราชาवास ดังที่ปรากฏในเรื่องฉันทสร เสริญวัตรจักรวรรดิราชาवास ซึ่งแสดงถึง ความผูกพันและการให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนาอย่างชัดเจน

นอกจากวรรณกรรม เรื่องอื่น ๆ ของหลวงธรรมมาภิรมย์ดังกล่าวมานี้ ยังมีวรรณกรรม คำร่าคือเรื่อง ประชุมล่านำ ซึ่งมีสาระสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาและแบบแผน ของคำประพันธ์ โดยเฉพาะกลอนล่านำ พร้อมทั้งมีตัวอย่างบทประพันธ์ประกอบด้วย ซึ่งช่วยให้ผู้สนใจทางด้านคำประพันธ์ไทย ได้รับความรู้ทางด้านคำประพันธ์ไทยเพิ่มขึ้น ทั้งยังเป็น แนวทางให้ค้นคว้าต่อไปได้อีกด้วย

สาระสำคัญของ เนื้อหาวรรณกรรมของหลวงธรรมมาภิรมย์ตามที่กล่าวมานี้ช่วยให้ผู้อ่าน เกิดความรู้ความ เข้าใจ เกี่ยวกับทัศนะของผู้แต่งที่มีต่อชีวิตและสภาพสังคม ได้แลเห็นความจงรัก รักดี ความผูกพันที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้มีความรู้เกี่ยวกับโบราณราชประเพณี ทั้งยัง มองเห็นความศรัทธาของผู้แต่งที่มีต่อพุทธศาสนา รวมทั้งได้ความรู้ในทางด้านวิชาการอีกด้วย จึงนับว่าผู้แต่งได้แสดงสาระสำคัญของ เนื้อหาที่เป็นประโยชน์กับผู้ศึกษาวรรณกรรมของท่าน

3.3 ตัวละคร

ในบรรดาตัวละครในวรรณกรรมนิทานของหลวงธรรมมาภิรมย์ 6 เรื่องนั้น ผู้วิจัย เห็นว่า ตัวละครที่มีลักษณะเด่นที่ควรนำมากล่าวถึงมี 2 ตัว คือ กฐาหก จากเรื่อง กฐาหกคำฉันท์ นางปอเทีย จากเรื่องวินีสวานิชคำฉันท์ เนื่องจากตัวละครทั้งสองตัวนี้ เป็นตัวละครที่มีลักษณะน่าสนใจ ดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดดังนี้

3.3.1 กฎาหก

หลวงธรรมาภิรมณ์ นำเรื่องราวของกฎาหกจากกฎาหกชาดกมาแต่งในกฎาหกคำฉันท์ โดยกำหนดให้กฎาหก เป็นตัวละคร เอกที่มีลักษณะนิสัยที่น่า เนื้อเรื่องให้ดำเนินไป จัดเป็นวรรณกรรมนิทานที่เน้นลักษณะนิสัยของตัวละครมากกว่า เน้นการผูกเรื่อง ผู้แต่งได้เพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับกฎาหก เข้าไปในคำฉันท์หลายประการ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ทำให้ตัวละครตัวนี้มีลักษณะสมจริงที่เห็นได้เด่นชัดกว่าในชาดกมา

ผู้แต่ง เพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะของกฎาหกเพื่อให้ผู้อ่านทราบดังตัวอย่าง

แต่นั้นขนานนา	มกฎาหกกุมาร
ฉลาดเฉลียวสาร	ศุภพจน์ประไพไซ
เจริญสุนทราโฉม	วรพรรณวรรำไพ
แหล่ล้มลักษณ์ไ	ยสอาดสอาดองค์
ร่างรวยรทวยพริ้ม	ก็ชลิ้มแหล่มทรง
รูปโอ่ล่ออวง	วรพักตร์พิมลสรุ ¹

การพรรณนาว่ากฎาหกรูปร่าง เฉลียวฉลาดและวาจาไพเราะนั้น เป็นการกล่าวถึงทั้งรูปสมบัติและคุณสมบัติ เป็นการปูพื้นฐานให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครทางด้านกายภาพ เพื่อที่จะได้รู้จักตัวละครตัวนี้ในชั้นลึกลงไปอีกคือด้านจิตใจและความนึกคิดซึ่งเป็นผลมาจากรูปสมบัติและคุณสมบัติดังกล่าวนั้น เป็นส่วนผลักดันส่วนหนึ่งด้วย โดยผู้แต่งเล่าเหตุการณ์ต่อไปว่า วันหนึ่งกฎาหกเกิดความไม่มั่นใจในสถานภาพของตน เพราะแม้เขาจะประกอบด้วยรูปสมบัติ

¹ หลวงธรรมาภิรมณ์, กฎาหกคำฉันท์, หน้า 6.

และคุณสมบัติ แต่เขาก็ เป็น เพียงลูกทาสในบ้านของ เศรษฐี เท่านั้น ถ้าวันใด เศรษฐี เปลี่ยนแปลง ไป เขาก็จะกลายเป็นทาสในบ้านธรรมดาไม่มีโอกาสได้รับใช้ใกล้ชิดเช่นนี้อีก สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ เป็นความขัดแย้งอย่างรุนแรงภายในจิตใจและ เขาพ่ายแพ้ต่อความปรารถนาฝ่ายต่ำ กฎาหก จึงคิดวางแผนที่จะยกฐานะของตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม และเป็นความลับ เขาคิดถึงลูกสาว เศรษฐี แห่งตำบลปัจฉิมศคาม ซึ่งสวยและมีฐานะร่ำรวย ทั้งยังอยู่ห่างไกลจาก เมืองพาราณสีมากพอที่ เขาจะปกปิดฐานะอันแท้จริงของเขาได้ จึงตัดสินใจปลอมจดหมาย เป็นจดหมาย เศรษฐี เจ้านาย ของ เขาถึง เพื่อนรักดังกล่าว เนื้อความในจดหมายตรงกับชาดก เศรษฐีต่าง เมืองพิจารณาตรา ที่ประทับและพิจารณาตกฎาหกแล้วก็ เกิดความพอใจจึงจัดการแต่งงานให้ตามที่ เพื่อนรักต้องการ เรื่องจึงดำเนินไป เพราะลักษณะนิสัยของตัวละคร เอก

นอกจากนี้ผู้แต่งยัง เพิ่มบทสนทนาซึ่งกฎาหก เล่า โลมภรรยาในคืนวันแต่งงานด้วยวาจา ไพเราะอ่อนหวาน - นอกจากทำให้ตัวละครมีลักษณะสมจริงขึ้นแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านรู้จัก เขา มากขึ้น ผู้อ่านจะมองเห็นชัดว่า เขาชนะใจภรรยาได้เพราะอ้างว่ารักนางมากทั้ง ๆ ที่ ความจริง เขาทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อตนเองทั้งสิ้น

เมื่อกฎาหก เปลี่ยนสถานภาพจากทาสไปสู่การ เป็นนายในบ้าน เขา เปลี่ยนแปลง พฤติกรรมไปอย่างตรงกันข้ามดังตัวอย่าง

ฝ่ายว่ากฎาหกแสนกล

คิดใคร่ไว้ตน

ตะเขะตะไค้ใส่สี

หวังจงใจแสดงกิจดี

วางท่วงไว้ที

ตะเกียกตะกาย เกินกล

ดี เตียนเพียร เพื่อยกตน

โอ้อวดชำนน

ชำนทุกสิ่ง เสร็จสรรพ

ผู้แต่ง เพิ่ม เต็มรายละเอียดลงไปอีก เล็กน้อยว่า เขาตำหนิ เรื่องอาหาร เสื้อผ้า มาลัย จน เป็นที่ลำบากในแก่ผู้ที่อยู่แวดล้อม โดยเฉพาะภรรยาของ เขาซึ่งผู้แต่งกล่าว เน้นว่า

เศรษฐีธิดาทรมวย

เข้าคำซ้ำใจ

ด้วยการปฏิบัติภรรยา¹

นั่นก็คือการที่ผู้แต่ง ค่อย ๆ ทำให้ผู้อ่านมองเห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างสมจริง และเป็นตัวละครที่มีชีวิตชีวาว่าการ เป็นตัวละครที่เป็นแบบฉบับในชาดก ตอนท้ายเรื่อง เมื่อเศรษฐีแห่งเมืองพาราณสีรู้ความจริงและติดตามมา กุฎาหก เกรง เศรษฐีจะเปิดเผยความลับของตน จึงรีบเดินทางไปพบ เศรษฐีระหว่างทาง ในชาดก เล่าว่ากุฎาหกไปแสดงความจงรักภักดีเยี่ยงทาสและอ่อนวอน เศรษฐีไม่ให้เปิดเผยความลับของตน แต่ในคำฉันท์ผู้แต่งเพิ่มเติมรายละเอียดเข้าไปมาก เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นความเป็นปุถุชนที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของตน เองอย่างชัดเจน ผู้แต่งชี้ให้เห็นความวุ่นวายใจของกุฎาหกขณะทราบว่า เศรษฐีแห่ง เมืองพาราณสี เดินทางมาใกล้จับจันตคามแล้ว กุฎาหกพิจารณาหาทาง เอาตัวรอดด้วยความกลัวว่า เศรษฐีจะลงโทษและคนอื่นจะล่วงรู้ความลับของตน ในที่สุดกุฎาหกก็เลือกทางที่จะพบกับ เศรษฐี เพราะ เห็นว่าเป็นวิธีที่ดีกว่าการหลบหน้าไปเพราะถ้า เศรษฐี เมตตา เขาก็ไม่ต้องหลบหน้าใครอีก เขาออกมาพบ เศรษฐีระหว่างทางและปรณินิบัติ เศรษฐีอย่างใกล้ชิด และ เมื่ออยู่กันตามลำพัง เขากอดเท่า เศรษฐี อ่อนวอนด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน ให้ปกปิดความลับของเขาพร้อมทั้ง เสนอว่าแม้ เศรษฐีจะต้องการ เงินมากน้อยเพียงไร เขาก็สามารถหามาให้ได้ การกระทำดังกล่าวของกุฎาหกแสดงถึงลักษณะนิสัยของคน ที่เห็นอำนาจของ เงินในการ เป็นสินบน กุฎาหกอาจได้เงินทองจากพ่อตามากพอที่จะทำให้ เขามองเห็นว่า เงินนั้นซื้อได้หลายอย่างแม้ความ เมตตาของ เศรษฐี เจ้านาย เดิม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ากุฎาหกมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ซึ่งอาจเป็นผลจากการเปลี่ยนฐานะของเขา ในตอนจบ เรื่องผู้แต่งเพิ่มเติมเรื่องมนตร์ที่ เศรษฐีสอนให้ลูกสะ ใภ้ท่องจำไว้ใช้ เมื่อกุฎาหกจะแสดงนิสัยบ่นว่า ขอดก่อนอีก ข้อความในมนตร์นั้นผู้แต่งให้รายละเอียดว่า

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

คาถา แถลงลักษณมน	ตรประคนประคั้นขำ
มาต่างนิคมชนิกัทำ	วจากล่าวประอวดองค์
สามรตมโดยประทุษร้าย	บรวางระวังทรง
เชิญนายกฐาหกจำนง	ขชญชนาหาร ¹

เมื่อภรรยานำมาใช้ เพียงครั้งเดียวก็ได้ผลคือทำให้กฐาหกสงบปากคำดูคนไป เพราะเข้าใจว่า เศรษฐีคงบอกความจริงแก่ภรรยาแล้ว การเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยครั้งนี้ เป็นการเปลี่ยนไปอย่างตรงข้ามกับครั้งแรก แต่เป็นการแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ อย่างชัดเจน เพราะ... หกนั้นเป็นคนรักตนเองและต้องการรักษาสถานภาพทางสังคมของตนเองไว้ เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม เป็นสิ่งที่เขาย่อมทำได้ เพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่เขาต้องการ ผู้วิจัยมองเห็นว่าผู้แต่งพยายามเสนอลักษณะของตัวละครที่เป็นบุรุษคนหนึ่ง ที่มีความดีแล้ว เป็นตัวละครที่สมจริงน่าสนใจตัวหนึ่ง

3.3.2 ปอเทีย

นางปอเทีย เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่หลวงธรรมมาภิรมย์ แสดงให้เห็นว่าบทบาทของนางนั้นแตกต่างจากตัวละครฝ่ายหญิงตัวอื่น ๆ ซึ่งมักมีบทบาทเป็นรองฝ่ายชาย อาจเนื่องจากนางเป็นคนเชื่อมั่นในตนเอง มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลอื่น โดยเฉพาะสามีและเพื่อนรักของสามี จึงเป็นตัวละครที่ดูเข้มแข็งกว่าตัวละครเอกฝ่ายชายคือบัสसानีโอ เช่น เมื่อบัสसानีโอได้รับจดหมายบอกข่าวร้ายจากแอนตอนนีโอ ทำให้บัสसानีโอไม่สบายใจมาก แต่เมื่อนางรู้เรื่องราวที่นางเป็นฝ่ายปลอมและรับรองจะรับภาระให้ทำให้เขาสบายใจขึ้นมา ดังตัวอย่าง

อำท่าน เหตุนี้ย่ออำอา

ดูร เรารับภา

ระโดยนิยมสนใจ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 46.

บัลซานิโออินโน

ค่านางปราโส

ก็สร้างระทดโทรมทรวง

ผ่อนทุกข์ปลุกปลื้มแดดวง

ยืมแย้มยวนยวง

บรรเทิงภิรมย์สมทอง¹

นอกจากจะ เต็มใจรับภาระในการใช้หนี้แทนแอนตอนนีโอแล้ว นางปอ เทียยังแสดงความเมตตาด้วยการปลอมตัว เป็นเนติบัณฑิตชื่อบัลทะสาไปว่าความ เพื่อช่วยเหลือ เขาในศาลอีกด้วย นางจึง เป็นตัวละครที่เข้าไปช่วยคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างไขลือกและแอนตอนนีโอในจังหวะที่เหมาะสม และก็สามารถคลี่คลายปัญหา เรื่องสัญญาประหลาดนั้นได้ เรื่องร้ายจึงกลายเป็นดีด้วยปัญญาของนาง

เมื่อพิจารณาบทบาทดังกล่าว เห็นได้ว่านางมีลักษณะ เป็นตัวละครที่เด่นหรือแปลกเป็นพิเศษ คือ มีลักษณะนิสัยที่ดีพร้อม ทั้งยังสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาสำคัญให้ผ่อนคลายเป็นไปได้อีกด้วย แต่ในตอนท้าย เรื่องตั้งแต่ตอนที่ขอแหวนบัลซานิโอ ไปจนจบ เรื่อง ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่านางปอ เทียมีลักษณะของหญิงแท้ คือมีจริตและมีอารมณ์ตอบโต้ เมื่อขอแหวนจากบัลซานิโอและบัลซานิโอแจ้งว่า แหวนวงนี้ เป็นแหวนที่ภรรยาให้มาจึงไม่สามารถให้บัลทะสาได้ ดังตัวอย่าง

วาจาและอาไล
ห้อยยอและง้องอน

ยพิโรพิริร้อน
นฤสมประสงค์ใจ

¹หลวงธรรมาภิรมณ์, วินศวานิชคำฉันท์, หน้า 17.

เตีอดตาลแสดงพจน์	ปรีภษาขปราไล
ล่ำเล็กล่ำฤกใน	ถูระกัจจ เก็ฤกุล
ครราวทุกขสู้สง	เคราะหทุกข เส็อมสุญ
ครราวศุขพินุลย์ฤล	คัจนึ้เก็แห่ง เรำ ¹

จากคำพูดข้างต้นนี้ แสดงลักษณะของหญิงที่มีลักษณะ เป็นปุณฺชนธรรมา คือแสดง ความไม่พอใจทั้งกิริยาและวาจา เมื่อไม่ได้สิ่งที่ต้องการ ทั้งยัง "ล่ำเล็กล่ำฤก" คือกล่าวคำ ตัดพ้อต่อว่าโดยยก เอาความดีที่ตนทำไว้กับัสสานิ โอบกับ เพื่อน เพื่อให้เขาสำนึกถึงบุญคุณที่ตน ช่วยแก้ภัยหารุนแรงซึ่ง เป็นความทุกข์ให้มีความสุขได้ คำพูดและกิริยาดังกล่าว เป็นลักษณะ ที่ตรงกันข้ามกับ เมื่อนางปลอมตัว เข้าไปว่าความอยู่ในศาลจนแทบไม่น่า เชื่อว่าจะ เป็นบุคคล เดียวกัน

เมื่อกลับถึงบ้าน นางปอเทียแสร้งทำมารยา เรื่องแหวนไม่ว่าบัสนานิ โอบจะอธิบาย เรื่องราวอย่างไรนางก็ไม่ยอมเข้าใจ แม้เมื่อบัสนานิ โอบอ้างว่า เขาควรตาย เสีย เพราะไม่ สามารถอธิบาย เหตุผลให้ภรรยา เข้าใจได้ ปอเทียก็ยัง ไม่ยอมยุดิ เรื่องราว ดังตัวอย่าง

นางฟังก็เศร่ำกมลโศก	และวิโยคอุราปาน
ใครลั๊กและควักททยฝาน	ถูระมั่งชจากกาย
จึ้งกล่าวประชดพจนแสร้ง	กลแกล้งกิ เปรยปราย
อ้าง เหตุวิวาทะอธิบาย	ปรีภษานานา ²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

จนกระทั่งแอนตอนนิโอ เกิดความรู้สึกทุกข์ใจ เป็นอันมากที่ตนเอง เป็นสาเหตุให้
สามีภรรยาขัดใจกัน จึงเข้าไปเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้นางปอ เทียฟัง นางจึงยอม เข้าใจ
และแสดงความจริง เรื่องแหวน เรื่องจึงจบลงด้วยดี

หากพิจารณาข้อความในบทประพันธ์ข้างต้นอย่างละเอียดแล้วจะพบการคลี่คลายสาเหตุ
พฤติกรรมของนางปอ เทียที่เปลี่ยนแปลงไปมากจากในตอนต้นว่า ที่จริงแล้วปอ เทียแกล้งพูดและ
แสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีต่าง ๆ เพื่อล่อใจบ๊อสซานิโอ ถึงแม้ว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ในตอนหลัง
ของปอ เทียจะ เป็นการ เสแสร้ง เพื่อล่อใจบ๊อสซานิโอ แต่ผู้แต่งก็สามารถบรรยายลักษณะและ
พฤติกรรมของตัวละครให้มีลักษณะ เปลี่ยนแปลงไปในทางตรงกันข้ามได้อย่างสมจริงจนผู้อ่าน
รู้สึกคล้อยตามไปด้วย ชวนให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยและอยากจะติดตามอ่าน เรื่องราวของตัวละคร
ต่อไป จึงกล่าวได้ว่าผู้แต่งสร้างบทบาทของนางปอ เทียอย่างน่าสนใจ ช่วยให้นิทาน เรื่องนี้
สนุก เข้มข้นขึ้นตามแบบของนิทาน นางปอ เทียจึงมีทั้งลักษณะของคนที่มีใจในตนเองสูงใน
ตอนต้นของ เรื่อง มีลักษณะของนักปราชญ์ในตอนที่ว่าความ และมีลักษณะของหญิงที่มีปัญญา
สามารถใช้อารมณ์ของผู้หญิง เป็น เครื่องมือในการล่อใจสามี ทั้งยังแสดงอารมณ์ออกมาได้
อย่างแนบ เนียน เช่นปฤชชนทั่วไป ผู้แต่งมีความสามารถในการถ่ายทอดพฤติกรรมและอารมณ์
ความรู้สึกของปฤชชนลงไปในตัวละคร ด้วยกลวิธีที่แนบ เนียน นางปอ เทียจึง เป็นตัวละครที่
ทำให้นิทาน เรื่องวินศวานิชคำฉันท์สนุกสนานน่าอ่านยิ่งขึ้น เพราะลักษณะนิสัยที่หลากหลาย
ของนาง

3.4 คุณค่าของ เนื้อ เรื่อง

อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมของหลวงธรรมาภิรมย์มี เนื้อ เรื่องหลากหลาย
ดังนั้นคุณค่าที่ผู้อ่านได้รับจึงอาจแตกต่างกันออกไปตามประ เภทของวรรณกรรมดังนี้

3.4.1 วรรณกรรมนิทาน

สิ่งสำคัญที่ผู้อ่านได้รับจากวรรณกรรมนิทานของหลวงธรรมาภิรมย์คือความ เพลิดเพลิน
ในการที่ได้ติดตาม เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวละครซึ่งส่วนใหญ่เป็นการแสดงถึง เสี้ยวหนึ่ง
ของชีวิต ไม่ใช่การติดตามชีวิตของตัวละครตั้งแต่แรกเริ่มจนจบ แต่สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน

เวลาช่วงหนึ่งของชีวิตดังกล่าวนั้น ก็ประกอบด้วยความสุข ความสุข ความสมหวัง ความผิดหวัง อันเป็นสิ่งที่น่าติดตาม เรื่องราวซึ่งจัดเป็นคุณค่าด้านความบันเทิงใจโดยตรง

นอกจากความบันเทิงใจแล้ว นิทานเหล่านั้นยังมีสาระสำคัญของเนื้อหาที่ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของตัวละครซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการปรับตัว เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ เช่น เรื่องกฎหกคำฉันท์ หรือเห็นความรักแทะระหว่างเพื่อน เช่น เรื่องวินิศาวันชคำฉันท์ สิ่งเหล่านี้เท่ากับ เป็นข้อคิดหรือข้อเตือนใจผู้อ่านให้รู้ซึ่งถึงชีวิตมนุษย์ที่เป็นปุถุชนซึ่งมีโอกาสกระทำสิ่งที่เป็นความสำเร็จหรือบางครั้งก็อาจพบกับความผิดพลาดได้ การศึกษาวรรณกรรมนิทานทั้ง 6 เรื่องนี้จึงช่วยทำให้ผู้อ่านมองโลกกว้างขึ้น และเข้าใจมนุษย์ได้ลึกซึ้งถึงแก่นแท้มากขึ้น นับเป็นคุณค่าของเนื้อเรื่องที่ผู้อ่านต้องใช้ปัญญาในการพิจารณาให้ลึกลงไปจากคุณค่าด้านความบันเทิง

3.4.2 วรณกรรมนิราศ

นิราศเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านการมองชีวิตในทัศนะของผู้แต่งซึ่งช่วยให้ผู้อ่านมองโลกและชีวิตได้กว้างกว่าเดิม ตัวอย่างเช่น เมื่อเดินทางผ่านสระยอ ผู้แต่งแสดงทัศนะเกี่ยวกับชื่อของสระนี้อย่างคนเข้าใจชีวิตว่า คนทั่วไปน่าจะได้ระมัดระวังตัวไม่หลงยินดีในคำเยินยอ

การที่ผู้แต่งบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็นระหว่างการเดินทาง เช่นบรรยายถึงตำนานเกี่ยวกับสถานที่ที่เดินทางผ่าน เช่นผ่านศาลาเจ้าเงาะ ศาลาสิบบาท ก็นับเป็นคุณค่าในด้านการบันทึกเหตุการณ์และสิ่งที่พบเห็นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

3.4.3 วรณกรรมสดุดี

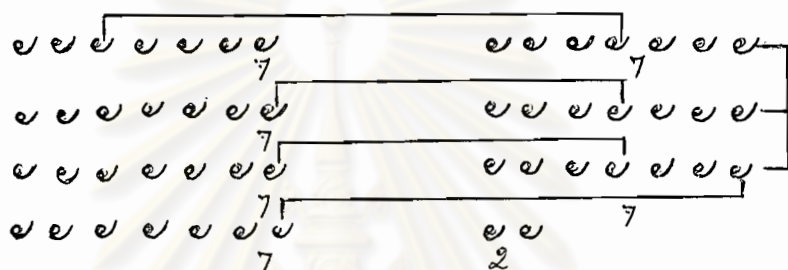
วรรณกรรมสดุดีที่มีคุณค่าด้านเนื้อเรื่องเด่นชัดที่สุดคือรัชมังกลาภิเศกคำฉันท์ ผู้วิจัยจึงจะกล่าวถึงอย่างละเอียดเพียงเรื่องเดียวดังนี้

รัชมังกลาภิเศกคำฉันท์นี้มีคุณค่าด้านการบันทึกเหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นการบันทึกทั้งพระราชกรณียกิจโดยทั่วไป และการเน้นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธีรัชมังกลาภิเศก ซึ่งเป็นพระราชพิธีฉลองเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองราชสมบัติครบ 40 ปี ใน พ.ศ. 2451 นับเป็นการบันทึกตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และผู้แต่งยังได้พรรณนาความรู้สึกของผู้แต่งที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากผู้แต่งซึ่งเป็นผู้บันทึกเหตุการณ์ เป็นข้าราชการในพระราชสำนักที่มีโอกาสได้เห็นเหตุการณ์เหล่านั้นอย่างใกล้ชิดด้วยคนหนึ่ง จึงเท่ากับว่าผู้แต่ง ได้บันทึกรายละเอียดที่นักประวัติศาสตร์อาจมองข้ามไปให้ผู้อ่านมองเห็นอย่างละเอียดลออ

3.4.4 วรรณกรรมคำรา

วรรณกรรมคำราของหลวงธรรมาภิรมย์มี เพียง เรื่อง เดียวคือ ประชุมลำนำ เนื้อ เรื่องของประชุมลำนำนั้นมีคุณค่าทั้งด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับคำประพันธ์ไทยบางส่วน และ สิ่งที่สำคัญคือผู้แต่งได้รวบรวมกลอนลำนำไว้เป็นหลักฐานไม่ให้อสูญไป ตอนที่หนึ่งผู้แต่ง ได้แสดงความรู้สึก เป็นห่วงว่า เมื่อเวลาผ่านไปคนจะลืมกลอนลำนำ ชื่อกลอนเพลงควงกันหมด จึงต้องจดบันทึกไว้ เป็นหลักฐาน ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างทั้งบัญญัติและ เนื้อความดังต่อไปนี้

กลอน เพลงควงขบที่นั้นะ เอย

คิดแล้ว เปนห่วง เสียนี้กระไร

ตั้งแต่จะแรมคนที่ร้อง

ทำนี้ทำนองจะหาไม่

คิดถึงกลอน เพลงนี้เล่า

ผู้ใดทขอ เขาจะมาอาลัย

ไอนับแต่วันที่จะ เว้น

ใคร เลยจะ เห็นที่ในใจ

มีแต่จะนับสับ เสียข

จะสิ้นสำ เนียง เสนาะใน

ใคร เล่าทขอ เขาจะ เอนดู

มาช่วยคำชูคำจำไว้ให้

ยังแต่กระตากับดินสอ

นั้นและ เห็นพอที่จะฟังได้

ดูอารมณ์ดีทั้งที่ท่า

พอจักมีอชฌาอาศัย

ถึงใครจะรักถารู้จะซัง

ยังไม่ เคยได้ฟังจะว่ากระไร

ไม่เลือกกว่าไพร่ฤาผู้ดี

ถูระ เขามีแล้ว เขาก็ใช้

ความอารีรอบขอบน้ำใจ

จริง เอย¹

¹ หลวงธรรมาภิรมย์, ประชุมลำนำ, หน้า 418.

3.4.5 วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีการ

วรรณกรรมประเภทนี้ มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธี เถลิงถวัลยราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ คำฉันท์ดุขฎิสัง เวยกล่อมพระ เสวตรฉัตร และวรรณกรรมที่ใช้ในพิธีสมโภชพาทนะในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกเรื่องหนึ่งคือ คำฉันท์ดุขฎิสัง เวยกล่อมพระ เสวตรวชิรพาหะ ผู้วิจัยจึงมองเห็นว่า เนื้อเรื่องวรรณกรรมทั้ง 2 เรื่องนี้ ได้บันทึกสภาพสังคมบางส่วนของบ้าน เมืองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขไว้ให้เห็นอย่างชัดเจน นอกจากนี้คำฉันท์ดุขฎิสัง เวยกล่อมพระ เสวตรวชิรพาหะยังได้บันทึกเหตุการณ์บางประการเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระ เสวตรวชิรพาหะ อันเป็นช้างสำคัญในรัชกาลนี้ให้คนอื่น ๆ ได้อีกด้วย

3.4.6 วรรณกรรมคำสอน

แม้จะมีเนื้อหาที่เป็นวรรณกรรมคำสอน เพียงเรื่องเดียวคือกลบทสุภาสิต แต่ผู้วิจัยก็มองเห็นว่า ผู้แต่งพยายามที่จะให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายแก่คนทั่ว ๆ ไป คำสอนบางบทผู้แต่งยกสุภาษิตและคำพังเพยซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้วมาย้ำความให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น เช่นสอนเรื่อง อย่าฆ่าช้างเอางา อย่าเข่นครกขึ้นภูเขา อย่าหักด้ามพร้าด้วยเข่า คบพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล เป็นต้น

นอกจากคุณค่าในด้านคำสอนแล้ว กลบทสุภาสิต เรื่องนี้ยังอาจถือเป็นคำราในการแต่งกลบทได้อีกด้วย

จากการศึกษาส่วนประกอบของ เนื้อหาวรรณกรรมของหลวงธรรมาภิรมย์ ผู้วิจัยแบ่งวรรณกรรมทั้งหมดออกเป็น 2 กลุ่ม คือวรรณกรรมนิทาน และวรรณกรรมประเภทไม่มีตัวละคร วรรณกรรมนิทานบางเรื่อง เช่น กุฎาทกคำฉันท์แม้จะได้เค้าโครงเรื่องมาจากที่อื่น แต่ผู้แต่งก็แสดงให้เห็นความดีเด่นในด้านต่าง ๆ เช่นด้านการวางโครง เรื่องที่สมบูรณ์โดยผู้แต่งสามารถดำเนินเรื่องให้มองเห็นความขัดแย้งที่เด่นชัด อันมีผลต่อการดำเนินเหตุการณ์ในเรื่องอย่างสมเหตุผล สามารถดำเนินเรื่องไปสู่จุดคลี่คลายในตอนจบได้อย่างสมจริง นอกจากนี้ผู้แต่ง

ยังแสดงให้เห็นบทบาทที่น่าสนใจของตัวละครคือกฏาหก โดยการแจกแจงความซับซ้อนของจิตใจ อันมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพอย่างสมจริง และนอกจากวรรณกรรมนิทานของหลวงธรรมมาภิรมณ์จะมีคุณค่าด้านความเพลิดเพลินแล้วยังมีสาระสำคัญของเนื้อหาที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตในด้านต่าง ๆ อันเกิดจากพฤติกรรมหลากหลายของมนุษย์ได้กว้างขึ้นกว่าเดิม

ส่วนวรรณกรรมประเภทไม่มีตัวละครนั้น ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมบางเรื่อง เช่น โคลงนิราสวัตรวาทและคำฉันท์ดุขุสีสัง เวยกล่อมพระ เสวตรวชิรพาหะ คำเนิน เรื่องมีโครงเรื่อง สมบูรณ์ครบถ้วน กล่าวคือประกอบด้วยความคิดและจำนวนเหตุการณ์ที่พอเหมาะ และผู้แต่งยังสามารถเชื่อมโยงความคิดและเหตุการณ์เหล่านั้นเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ในด้านสาระสำคัญของเนื้อหาวรรณกรรมกลุ่มนี้แต่งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เฉพาะและผู้วิจัยเห็นว่าผู้แต่งสามารถแสดงสาระสำคัญของเนื้อหาได้ตรงตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว เช่น วรรณกรรมตำรา คือ ประชุมลำนํ้า มีสาระสำคัญของเนื้อหาที่มุ่งให้ความรู้ เรื่องคำประพันธ์โดยตรงและยังเป็นแนวทางที่จะค้นคว้าต่อไปอีกด้วย วรรณกรรมกลุ่มนี้มีคุณค่าของเนื้อเรื่องที่แตกต่างกันออกไปตามประเภทของวรรณกรรม เช่นวรรณกรรมคำสอนคือกลบทสุภาสิต มีค่าในด้านที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติของคนทั่วไป เพื่อให้สังคมมนุษย์สงบสุข เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย